

BUXGALTERIYA HISOBINING MOHIYATI VA VAZIFALARI

Baxtiyorova Rayhon Sardorbek qizi

Toshkent Davlat Agrar Universiteti Bugalteriya yo'nalishi

1-bosqich talabasi

Sobirova Nodira

Ilmiy rahbar:

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19762190>

Annotatsiya Ushbu maqolada buxgalteriya hisobining mohiyati, asosiy tamoyillari va vazifalari yoritilgan. Shuningdek, buxgalteriya hisobining korxonada faoliyatini boshqarish, moliyaviy natijalarni aniqlash, nazoratni kuchaytirish hamda iqtisodiy qarorlar qabul qilishdagi ahamiyati tahlil qilingan. Zamonaviy iqtisodiyot sharoitida buxgalteriya hisobining tutgan o'рни va rivojlanish istiqbollari haqida ham fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar Buxgalteriya hisobi, moliyaviy hisobot, aktivlar, majburiyatlar, kapital, daromad, xarajatlar, xo'jalik operatsiyalari, nazorat, foyda, zarar, korxonada, iqtisodiyot, boshqaruv, tamoyillar.

Annotation This article discusses the essence, main principles, and functions of accounting. It also analyzes the importance of accounting in managing enterprise activities, determining financial results, strengthening control, and making economic decisions. In addition, the role of accounting in the modern economy and its development prospects are considered.

Keywords Accounting, financial reporting, assets, liabilities, capital, income, expenses, business transactions, control, profit, loss, enterprise, economy, management, principles.

Аннотация В данной статье раскрываются сущность, основные принципы и функции бухгалтерского учета. Также анализируется значение бухгалтерского учета в управлении деятельностью предприятия, определении финансовых результатов, усилении контроля и принятии экономических решений. Кроме того, рассматриваются роль бухгалтерского учета в современной экономике и перспективы его развития.

Ключевые слова Бухгалтерский учет, финансовая отчетность, активы, обязательства, капитал, доход, расходы, хозяйственные операции, контроль, прибыль, убыток, предприятие, экономика, управление, принципы.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida har bir korxonada, tashkilot va muassasaning samarali faoliyat yuritishi to'g'ri boshqaruv qarorlariga bog'liqdir. To'g'ri boshqaruv qarorlarini qabul qilish esa ishonchli, aniq va o'z vaqtida taqdim

ITALY

ITALY

etilgan iqtisodiy ma'lumotlarga asoslanadi. Ana shunday muhim ma'lumotlarni shakllantirib beruvchi tizim buxgalteriya hisobi hisoblanadi. Buxgalteriya hisobi korxonaning moliyaviy holati, aktivlari, majburiyatlari, daromadlari va xarajatlari haqida to'liq ma'lumot beradi. U nafaqat ichki boshqaruv uchun, balki davlat organlari, investorlar, kreditorlar va boshqa manfaatdor tomonlar uchun ham zarur axborot manbai hisoblanadi Bugungi kunda buxgalteriya hisobi har qanday xo'jalik yurituvchi subyekt faoliyatining ajralmas qismi bo'lib, iqtisodiyotning rivojlanishida muhim o'rin egallaydi. Shuning uchun buxgalteriya hisobining mohiyati, tamoyillari va vazifalarini chuqur o'rganish dolzarb masalalardan biridir.

1. Buxgalteriya hisobining mohiyati

Buxgalteriya hisobi — bu korxonada va tashkilotlarning xo'jalik faoliyati jarayonida sodir bo'ladigan barcha operatsiyalarni hujjatlar asosida qayd etish, guruhlash, umumlashtirish hamda ular bo'yicha moliyaviy axborotlarni shakllantirish tizimidir. Oddiy qilib aytganda, buxgalteriya hisobi korxonadagi pul mablag'lari, moddiy boyliklar, qarzlari, daromad va xarajatlarning hisob-kitobini yuritadi. Har bir operatsiya tegishli hujjatlar bilan tasdiqlanadi va hisob registrlarida aks ettiriladi. Buxgalteriya hisobi yordamida korxonaning qaysi yo'nalishda foyda olayotgani, qaysi yo'nalishda zarar ko'rayotgani aniqlanadi. Shu sababli buxgalteriya hisobi boshqaruvning eng muhim vositalaridan biri hisoblanadi. Buxgalteriya hisobi korxonada, tashkilot va muassasalarda sodir bo'ladigan barcha xo'jalik operatsiyalarini uzluksiz kuzatib borish, hujjatlashtirish, qayd etish, guruhlash va umumlashtirish tizimidir. U korxonaning moliyaviy faoliyatini to'liq aks ettiradi hamda rahbariyatga zarur iqtisodiy ma'lumotlarni yetkazib beradi. Buxgalteriya hisobining asosiy mohiyati korxonada mablag'lari, ularning manbalari va harakatini nazorat qilishdan iborat. Ya'ni korxonaga qancha mablag' kelib tushgani, qayerga sarflangani, qancha foyda olingani yoki zarar ko'rilgani aynan buxgalteriya hisobi orqali aniqlanadi. Shu sababli u boshqaruvning muhim vositasi hisoblanadi. Buxgalteriya hisobi yordamida korxonaning aktivlari, majburiyatlari, kapitali, daromadlari va xarajatlari to'g'risida aniq ma'lumotlar olinadi. Ushbu ma'lumotlar asosida rahbarlar kelajak rejalarini tuzadilar, investorlar qaror qabul qiladilar va davlat organlari nazoratni amalga oshiradilar. Bozor iqtisodiyoti sharoitida buxgalteriya hisobining ahamiyati yanada ortib bormoqda. Chunki raqobat kuchaygan sharoitda har bir korxonada o'z mablag'laridan oqilona foydalanishi, xarajatlarni kamaytirishi va foydani oshirishi lozim. Bunda buxgalteriya hisobi muhim axborot manbai bo'lib xizmat qiladi.

2. Buxgalteriya hisobining asosiy tamoyillari

Buxgalteriya hisobi ma'lum tamoyillar asosida yuritiladi. Ular quyidagilardan iborat:

- **Aniqlik tamoyili** – hisob ma'lumotlari to'g'ri va ishonchli bo'lishi kerak.
- **Uzluksizlik tamoyili** – korxonada faoliyati davom etadi deb hisoblanadi.
- **Hujjatlashtirish tamoyili** – har bir xo'jalik operatsiyasi hujjatlar bilan rasmiylashtiriladi.
- **Taqqoslash tamoyili** – turli davr ko'rsatkichlarini solishtirish imkoniyati bo'lishi kerak.

Buxgalteriya hisobi ma'lum qoidalar va tamoyillar asosida yuritiladi. Ushbu tamoyillar hisob ma'lumotlarining ishonchliligi, aniqligi va taqqoslanishini ta'minlaydi. Tamoyillarga amal qilinishi korxonada faoliyatini to'g'ri baholash hamda moliyaviy hisobotlarni sifatli tuzishda muhim ahamiyatga ega. Birinchi tamoyil — **aniqlik va ishonchlilik tamoyili**. Unga ko'ra, buxgalteriya hisobida aks ettirilgan barcha ma'lumotlar haqiqatga mos bo'lishi kerak. Har bir operatsiya hujjatlar bilan tasdiqlanadi va noto'g'ri ma'lumot kiritilishiga yo'l qo'yilmaydi. Ikkinchi tamoyil — **uzluksizlik tamoyili**. Bu tamoyil korxonada o'z faoliyatini kelajakda ham davom ettiradi degan asosga tayanadi. Shu sababli aktivlar va majburiyatlarning uzoq muddatli faoliyat nuqtai nazaridan baholanadi. Uchinchi tamoyil — **hujjatlashtirish tamoyili**. Korxonada sodir bo'ladigan har bir xo'jalik operatsiyasi tegishli hujjatlar asosida rasmiylashtirilishi shart. Bu hujjatlar keyinchalik nazorat va tekshiruvlarda asos bo'lib xizmat qiladi. To'rtinchi tamoyil — **taqqoslash tamoyili**. Turli davrlar moliyaviy natijalarini bir-biri bilan solishtirish imkoniyati bo'lishi zarur. Bu esa korxonada faoliyatidagi o'sish yoki pasayishni aniqlashga yordam beradi. Beshinchi tamoyil — **ehtiyotkorlik tamoyili**. Moliyaviy natijalarni hisoblashda ehtimoliy zararlar oldindan hisobga olinadi, biroq hali olinmagan foyda oldindan ko'rsatilmaydi. Bu korxonada moliyaviy holatini sun'iy ravishda oshirib ko'rsatishning oldini oladi. Shuningdek, amaliyotda ikkiyoqlama yozuv, davriylik, mustaqillik va tushunarlilik tamoyillari ham qo'llaniladi. Ushbu tamoyillar buxgalteriya hisobini xalqaro talablar darajasida yuritishga xizmat qiladi.

3. Buxgalteriya hisobining vazifalari

Buxgalteriya hisobining asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- Korxonada mulki va mablag'larining holatini nazorat qilish;
- Xo'jalik operatsiyalarini o'z vaqtida qayd etish;
- Daromad va xarajatlarni hisobga olish;

- Moliyaviy natijalarni aniqlash;
- Soliq va boshqa majburiy to'lovlarni to'g'ri hisoblash;
- Moliyaviy hisobotlarni tuzish;
- Rahbariyatni zarur iqtisodiy ma'lumotlar bilan ta'minlash;
- Ichki va tashqi nazoratni amalga oshirishga yordam berish.

Ushbu vazifalar korxonalar faoliyatining shaffofligi va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Buxgalteriya hisobining asosiy vazifasi korxonalar faoliyati bilan bog'liq barcha xo'jalik jarayonlarini to'liq, o'z vaqtida va ishonchli tarzda aks ettirishdan iborat. U korxonalar mablag'lari, ularning manbalari hamda moliyaviy natijalar to'g'risida aniq ma'lumotlarni shakllantiradi. Ushbu ma'lumotlar rahbariyat, investorlar, davlat organlari va boshqa manfaatdor shaxslar uchun muhim ahamiyatga ega.

4. Buxgalteriya hisobining iqtisodiyotdagi ahamiyati

Buxgalteriya hisobi nafaqat alohida korxonalar uchun, balki butun iqtisodiyot uchun ham muhim ahamiyatga ega. Chunki korxonalarda shakllangan moliyaviy ma'lumotlar asosida davlat iqtisodiy siyosati ishlab chiqiladi, soliq tushumlari rejalashtiriladi va investitsion muhit baholanadi. Bundan tashqari, buxgalteriya hisobi investorlar uchun korxonaning moliyaviy holatini baholash imkonini beradi. Banklar esa kredit ajratishda korxonaning hisobotlariga tayanadi. Shu bois buxgalteriya hisobi bozor iqtisodiyotining ajralmas elementi hisoblanadi. Zamonaviy sharoitda raqamli texnologiyalar joriy etilishi natijasida buxgalteriya hisobi yanada takomillashmoqda. Elektron hisob-kitoblar, avtomatlashtirilgan dasturlar va onlayn hisobot tizimlari hisob ishlarini yengillashtirmoqda.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, buxgalteriya hisobi korxonalar faoliyatini boshqarish, nazorat qilish va tahlil etishda muhim vositadir. U korxonaning moliyaviy holati haqida aniq ma'lumot beradi, resurslardan samarali foydalanishga yordam beradi hamda iqtisodiy qarorlar qabul qilishda asos bo'lib xizmat qiladi. Shu sababli har bir korxonalar faoliyatida buxgalteriya hisobini to'g'ri tashkil etish va zamonaviy talablarga mos ravishda yuritish muhim vazifa hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi Qonuni.
2. Karimov A.A. Buxgalteriya hisobi asoslari. Toshkent, 2020.
3. To'xliyev N. Korxonalarda buxgalteriya hisobi. Toshkent, 2019.
4. Abdullayev Yo. Moliyaviy hisob va hisobot. Toshkent, 2021.
5. Internet manbalari va elektron darsliklar